

БАТЛАВ.

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ
ХУРЛЫН ГИШҮҮН**

Т.МӨНХСАЙХАН

2024.11.24

**СУРГУУЛИЙН ОРЧНЫ ЭРҮҮЛ МЭНД, АЮУЛГҮЙ БАЙДЛЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН
ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг. Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

Аливаа улс, үндэстний баялаг нь эрүүл иргэд байдаг. Эрүүл иргэдийг төлөвшүүлэхэд эрүүл амьдралын зөв дадал хэвшил чухал үүрэгтэй. Эрүүл насжилтаараа тэргүүлэгч орнуудын сайн туршлагаас үзвэл, иргэддээ эрүүл амьдралын зөв дадал хэвшил суулгахад сургуулийн орчин ихээхэн нөлөөтэй байна. Үүнтэй холбогдуулан, Сургуулийн орчны эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын тухай хуулийн төслийг боловсруулах дараах хууль зүйн болон практик үндэслэл байна.

1.1. Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлд Монгол Улсын иргэний баталгаатай эдлэх эрхүүдийг дурджээ. Тэдгээрээс сурагчийн эрүүл мэндтэй холбоотой нэн чухал дараах эрхүүд байна. Үүнд, эрүүл аюулгүй орчинд амьдрах, эрүүл мэндээ хамгаалуулах, сурч боловсрох эрхүүд багтана. Мөн Үндсэн хуулиар төр нь иргэдийнхээ үндсэн эрхийг баталгаатай эдлүүлэх, эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг хүлээдэг. Эдгээр үндсэн эрхийг баталгаатай эдлүүлэх зорилгоор төрөөс урт хугацааны хөгжлийн бодлого боловсруулан ажиллаж байна.

Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого “АЛСЫН ХАРАА 2050”-ийн удиртгалд “Монгол Улс 2050 онд нийгмийн хөгжил, эдийн засгийн өсөлт, иргэдийн амьдралын чанараар Азид тэргүүлэгч орнуудын нэг болох” гэсэн алсын харааг тодорхойлсон бөгөөд амьдралын чанарыг хэмжих нэг гол хэмжүүр нь тухайн улсын иргэдийн эрүүл мэнд юм. Түүнчлэн Алсын хараа 2050 урт хугацааны хөгжлийн бодлогын эрхэм зорилгын нэг нь “эрүүл чийрэг, эрдэм

боловсролтой, эх оронч, хөрвөх чадвартай, оюунлаг, бүтээлч иргэнтэй улс болж хөгжих” юм. Үүний дагуу, эрүүл дадал хэвшилтэй, идэвхтэй амьдралын хэв маягтай иргэнийг төлөвшүүлэн эрүүл мэндийн чанар, хүртээмж, үр дүнтэй тогтолцоог хөгжүүлэх зорилтыг дэвшүүлжээ.

Дээрх зорилгын хүрээнд 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны эрүүл мэндийн зорилтод “Хүн амд эрүүл аж төрөх, амьдралын зөв дадал эзэмшүүлэх ажлыг хүүхэд наснаас нь хэвшүүлэх зорилгоор сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын хөтөлбөрт тусган эрүүл амьдралын зан үйлийг хэвшүүлнэ”, “Хүүхэд чөлөөт цагаараа эрүүл мэнд, бие бялдрын зөв дадал эзэмших орчин, нөхцөлийг орон сууцны гадна талбай, сургуулийн орчинд бүрдүүлнэ” гэж тусгасан байна.

Энэхүү урт хугацааны хөгжлийн бодлогоор дэвшүүлсэн зорилгод хүрэх үр дүнтэй хувилбар нь ерөнхий боловсролын сургуулийн тогтолцоог ашиглан сурагчдыг бага ангиас нь эрүүл дадал хэвшилтэй болгох, тэдгээрийн эрүүл мэндийг хамгаалах, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг хүртээмжтэй хүргэх, сургуулийн орчин дахь эрүүл ахуй, ариун цэвэр, ундны усны хэрэглээний зохистой байдлыг хангах, аливаа халдварт өвчин, осол, эндэгдэлд өртөхөөс сэргийлэх аюулгүй байдлын тогтолцоог бий болгох явдал юм.

1.2. Практик шаардлага

Статистикийн мэдээллийн сангийн 2024 оны тоон мэдээллээр Монгол Улсад нийт бүртгэлтэй 3,4 сая хүн оршин суудаг бөгөөд үүнээс 771,722 хүүхэд ерөнхий боловсролын сургуульд өдрөөр суралцдаг нь нийт хүн амын 22 хувийг эзэлнэ. Энэ хувь хэмжээ нь хүн амын өсөлт болон төрөлттэй холбоотойгоор ойрын жилүүдэд нэмэгдэх төлөвтэй байна.

Ерөнхий боловсролын суралцагчийн эрүүл мэндийн тулгамдаж буй асуудал нь хүүхдийн эрүүл мэндийн асуудалтай салшгүй холбоотой. Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Боловсрол, шинжлэх ухааны яам, Эрүүл мэндийн яамнаас 2023 онд хийсэн “Боловсролын орчин дах хүүхдийн эрх, хамгааллын судалгаа”, Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллага, Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв “Эрүүл мэндийн үзүүлэлт”-ийг харуулсан 2023 оны эмхэтгэл, НҮБ-ын Хүүхдийн сангийн захиалгаар 2023 онд гүйцэтгэсэн “Хүүхдийн орчны эрүүл мэндийн

түргэвчилсэн тайлан”, Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагаас жил бүр гаргадаг “Монгол Улсын эрүүл мэнд болон хүрээлэн буй орчны 2023 оны үнэлгээ”, НҮБ-ын Хүүхдийн сан, Боловсролын судалгааны үндэсний хүрээлэнгээс 2024 онд хийж гүйцэтгэсэн “Дотуур байрны өнөөгийн байдал, хүчин чадлыг тодорхойлох судалгаа” зэрэг судалгаануудаас хүүхдийн эрүүл мэнд, зан үйл, сургуулийн орчны тулгамдсан асуудлуудыг тодорхой харж болно.

Тухайлбал, Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллага болон Эрүүл мэндийн хөгжлийн төвөөс нийтэлсэн “Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023” эмхэтгэл тайланд дурдсанаар амбулаторид өсвөр насны хүүхдийн өвчлөлд амьсгал, хоол боловсруулах тогтолцооны өвчлөл тэргүүлэх шалтгаан болж байгаа бөгөөд ялангуяа 5-19 насны хүүхдийн өвчлөлд шүд цоорох, шүд ба дайврын эмгэг тэргүүлэх шалтгаан болж байна.

Монгол Улс нь Номхон далайн баруун бүсийн 37 орноос сүрьеэгийн халдвар өндөртэй орны тоонд багтдаг бөгөөд 2023 онд 2357 тохиолдолд бүртгэгдэж, өмнөх оноос 2 тохиолдлоор өссөн үзүүлэлттэй байна. Шинээр бүртгэгдсэн тохиолдлын 2.6 хувийг 10-14 насны, 5.9 хувийг 15-19 насны хүүхдүүд эзэлж байгааг анхааралдаа авах шаардлагатай. Түүнчлэн, сургуулийн хүүхдийн дундах бахлуурын тархалт 2010 оны түвшингээс төдийлэн өөрчлөгдөөгүй, 6-11 насны хүүхдийн 7.8 хувь бахлууртай байна.

Монгол Улсын өсвөр насны охидын (15-19 насны) төрөлтийн түвшин 2023 оны ДЭМБ-ын статистикаар тухайн насны 1000 охидод харьцуулахад 26.9 байгаа нь дэлхийн дундаж (41.9)-аас доогуур байгаа хэдий ч Номхон далайн баруун бүсийн дундаж (16.9)-аас өндөр үзүүлэлттэй байна. Мөн онд 12197 үр хөндөлт бүртгэгдэж, үүний 5 хувийг 20-иос доош насны эмэгтэйчүүд эзэлж байна.

Дээрх судалгааны дүгнэлтүүд нь өсвөр насны болон ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчдын эрүүл мэндэд төрөөс анхаарах шаардлагатайг илтгэж байна. Үүнтэй холбогдуулан ерөнхий боловсролын сургуулийн тогтолцоогоор дамжуулан 6-17 насны суралцагчдын эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, тооцоо судалгаанд үндэслэсэн хариу арга хэмжээ авах эрх зүйн зохицуулалтыг бий болгох шаардлагатай байна.

Мөн Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллага болон Эрүүл мэндийн хөгжлийн төвөөс нийтэлсэн “Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023” эмхэтгэл тайланд дурдсанаар манай улсын хэмжээнд 2023 онд 210,763 осол гэмтлийн шинэ тохиолдол бүртгэгдэж өмнөх оноос 11.6 хувиар өссөн ба үүний 28.5 хувийг 5-19 насны хүүхдүүд эзэлж байна. Тоглоом ба спортын талбайн хэрэгслээс унаж гэмтэх тохиолдлын хувьд 10-14 насны хүүхдүүдийн 7.8 хувийг, 15-19 настай хүүхдүүдийн 3.7 хувь нь дээрх шалтгаанаар бэртжээ. Түүнчлэн тус тайлангийн зөвлөмжид “Монгол Улсын нийт хүн амын 30.9%-ийг 15 хүртэлх насны хүүхэд эзэлдэг хэдий ч хүүхдийн эрүүл мэндийг орчны аюултай хүчин зүйлсээс хамгаалахад чиглэсэн тусгайлсан бодлого байхгүй, харин эрүүл мэнд, байгаль орчин, боловсролын талаарх төрийн бодлогоор тодорхойлогдож байна” гэснийг анхаарах шаардлагатай.

Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын яам, Боловсрол, шинжлэх ухааны яам, Эрүүл мэндийн яам, НҮБ-ийн хүүхдийн сан, Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагаас 2023 онд нийтэлсэн “Боловсролын орчин дах хүүхдийн эрх, хамгааллын судалгаа”-нд хөдөөгийн сургуулиудын 76.9 хувь, нийт сургуулиудын 78.9 хувьд нь гадаа тоглоомын болон биеийн тамирын талбайд осол гэмтлээс сэргийлсэн тэмдэг, тэмдэглэгээ хангалтгүй бөгөөд хотын сургуулийн 15.8 хувь, хөдөөгийн сургуулийн 9.4 хувьд гэрэлтүүлэг хангалтгүй гэсэн үр дүн гарчээ.

НҮБ-ийн Хүүхдийн сангийн захиалгаар 2024 онд хийгдсэн “Хүүхдийн орчны эрүүл мэндийн түргэвчилсэн үнэлгээний тайлан”-д дурдсанаар ерөнхий боловсролын сургуулийн 51 хувь нь авто замтай ойр, 79 хувь нь автомашины хурд сааруулагчгүй, 33 хувь нь стандартын шаардлага хангаагүй хашаатай, 77.2 хувь нь эдэлбэр газраа зориулалтаар нь ашигладаггүй, 73.2 хувь нь аюулгүй байдал хангасан биеийн тамирын талбайгүй, 13 хувь нь хүүхэд унаж, гэмтэх аюултай нүхтэй, 76.9 хувь нь гадна орчинд цахилгааны ил задгай утастай гэсэн дүгнэлтийг гаргажээ. Түүнчлэн тус тайланд дурдсанаар, сургууль, цэцэрлэгийн барилгад засвар хийсний дараагаар будаг, бусад материалаас ялгардаг формальдегид зөвлөмж хэмжээнээс 2.7-2.9 дахин, бензол 3.5 дахин, толуол болон п,м-ксилол тус бүр 3 дахин хэтэрсэн дүнтэй хэмжигдсэн байна. Мөн сургууль, цэцэрлэгийн барилгын хана, шалны будагт агуулагдах хар тугалга зөвлөмж хэмжээнээс 2-5, хром 2.3 дахин хэтэрсэн нь тус тус тогтоогджээ.

Мөн Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагаас гаргасан манай улсын 2023 оны “Эрүүл мэнд болон хүрээлэн буй орчны үнэлгээ”-нд дурдсанаар манай улсад агаарын бохирдлоос үүдэлтэй зүрх, судасны өвчлөл болон цус харвалт нь нас баралтын шалтгаанд өндөр хувийг эзэлдэг. Үүнд Улаанбаатар хотод улирлын онцлогоос хамааран агаар дахь PM 2.5 хэмжээ байх ёстой хэмжээнээс 8 дахин их байдаг нь нэг сөрөг хүчин зүйл болж байна. Ялангуяа сургуулийн сурагчид хичээлдээ ирж, очих үедээ дээрх зөвлөмж хэмжээнээс 9 дахин, сургууль дээрээ 3.3 дахин хэтэрсэн PM 2.5 тоосонцорт өртөж байна.

Түүнчлэн, одоогоор мөрдөж буй хууль тогтоомжуудад сургуулийн барилга, байгууламж, сургалтын материал, тоног төхөөрөмжийн бүрэн бүтэн байдлын хяналт шалгалт дутмагаас осол гэмтэл гарсан тохиолдолд хэн хариуцах эсэх нь тодорхой бус байна.

Дээрхээс дүгнэвэл, сургуулийн орчинд тавигдах аюулгүй байдлын шаардлагыг тогтоосон холбогдох стандарт улс даяар бүрэн хангагдаж чадахгүй байгаа нь харагдаж байна. Энэ нь сургуулийн орчинд тавигдах аюулгүй байдлын холбогдох стандарт батлагдсан боловч, тэдгээрийн хэрэгжилтийг тогтмол үнэлэх, тайлагнах, хэрэгжүүлээгүй тохиолдолд авах хариуцлага зэргийг тодорхой болгох шаардлагатайг илтгэж байна.

Хоёр. Хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 23 дугаар зүйлд заасны дагуу анхдагч хуулийн төслийн хэлбэрээр боловсруулна.

Сургуулийн орчны эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын тухай хуулийн зорилго нь өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр Монгол Улсад үйл ажиллагаа явуулж буй бүх ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагчийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, эрүүл амьдралын зөв дадлыг хэвшүүлэх болон сургуулийн орчны аюулгүй байдлыг хангах, гэмтэл, ослоос урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг зохион байгуулах, хэрэгжилтэд хяналт тавихтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

Хуулийн төсөлд дараах асуудлыг зохицуулахаар тусгана. Үүнд:

1. Төрөөс суралцагчийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих дунд хугацааны төлөвлөгөө батлах бөгөөд түүний хэрэгжилтийг жил бүр тайлагнах тогтолцоог бүрдүүлэх талаар тусгана.

2. Сургуулийн орчинд суралцагчийн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ авах, жил бүр хүний эрхэд суурилсан, холбогдох стандарт хангасан болон суралцагчийн хувийн мэдээлэл алдагдахаас сэргийлсэн орчинд үзлэг, шинжилгээ явуулах, түүний үр дүнд нийцсэн хариу арга хэмжээг тухайн сургуульд зохион байгуулах зохицуулалтыг тусгана.

3. Сургуулийн орчинд халдварт болон халдварт бус өвчлөлөөс урьдчилан сэргийлэх, суралцагчдын эрүүл мэндийн боловсролыг дэмжихтэй холбогдох зохицуулалтыг тусгана.

4. Төрөөс сургуулийн орчны аюулгүй байдлыг хангах дунд хугацааны төлөвлөгөө батлах бөгөөд түүний хэрэгжилтийг жил бүр тайлагнах тогтолцоог бүрдүүлэх талаар тусгана.

5. Суралцагчдад сургуулийн орчны аюулгүй байдлын боловсрол олгох, гамшгаас урьдчилан сэргийлэх, даван гарах чадвар эзэмшүүлэх зохицуулалт тусгана.

6. Сургуулийн барилга, байгууламж, түүний орчинд тавигдах нэмэлт шаардлагыг тусгана.

7. Сургуулийн барилга, байгууламж, биеийн тамирын талбай, сургуулийн эзэмшил газарт аливаа аюулгүй байдалд холбогдох стандартыг бүрэн хангаагүйн улмаас бусдын эрүүл мэнд, хөрөнгө, амь насанд учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх, хариуцлага хүлээхтэй холбогдох эрх зүйн зохицуулалтыг тусгана.

8. Тус хуулийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдох санхүүгийн олон талт эх үүсвэрийн талаарх зохицуулалт тусгана.

Гурав. Хуулийн төсөл батлагдсаны дараа үүсэж болох нийгэм, эдийн засаг, хууль зүйн үр дагавар, хүрэх үр дүн, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний тухай санал

Сургуулийн орчны эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын тухай хуулийн төсөл боловсруулах замаар хүүхдийн эрүүл мэндийн эрх, аюулгүй орчинд сурч боловсрох эрхийг баталгаажуулах зохицуулалтыг шинээр бий болгох бөгөөд хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгах шаардлага байхгүй. Тиймээс хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах хувилбар нь хүний эрхэд үзүүлэх сөрөг нөлөө байхгүй, эерэг нөлөөтэй.

Суралцагчийн эрүүл мэндийг хамгаалах, дэмжих, сургуулийн орчны аюулгүй байдлыг хангах дунд хугацааны төлөвлөгөө баталж, түүний хэрэгжилтийг жил бүр тайлагнах тогтолцоог бүрдүүлснээр суралцагч нарт эргэх холбоотой эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ бүрдүүлэх боломжтой болно.

Суралцагчдын эрүүл мэндийн үзлэг, шинжилгээг хүний эрхэд суурилсан, холбогдох стандарт хангасан болон суралцагчийн хувийн мэдээлэл алдагдахаас сэргийлсэн орчинд зохион байгуулснаар, үзлэг шинжилгээнээс үүсэх сөрөг үр дагавар арилж, суралцагчид багаасаа эрүүл мэндийн үзлэг, эрт илрүүлэг шинжилгээнд орж хэвших, хүнд хэлбэрийн өвчлөлөөс эрт үед урьдчилан сэргийлэх боломжтой болно.

Суралцагчдын эрүүл мэндийн үзлэг, шинжилгээг тогтмол зохион байгуулснаар, Монгол Улс даяар суралцагч хүүхдүүдийн эрүүл мэндийн мэдээлэл тогтмол цугларч, түүнд тохирсон хариу арга хэмжээг богино хугацаанд хэрэгжүүлэх боломжтой болно.

Шинээр баригдах сургуулийн барилга болон тэдгээрийн орчинд тавигдах нэмэлт шаардлагыг тусгаснаар, цаашдаа суралцагчдыг орчны бохирдол, тэдгээрээс улбаатай өвчлөлөөс сэргийлэх боломжтой болно.

Сургуулийн барилга, байгууламж, биеийн тамирын талбай, сургуулийн эзэмшил газарт аливаа аюулгүй байдалд холбогдох стандартыг бүрэн хангаагүйн улмаас бусдын эрүүл мэнд, хөрөнгө, амь насанд учирсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх эрх зүйн зохицуулалтыг тодорхой болгосноор, хариуцлага хүлээх этгээд болон сургуулийн зүгээс сургуулийн орчинд үүсэх аливаа хэлбэрийн осол, эндэгдлээс урьдчилан сэргийлэх явдалд онцгой анхаардаг болно.

Дөрөв. Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай уялдсан байдал, уг хуулийг

хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулан шинээр боловсруулах буюу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болсонд тооцох тухай хуулийн талаарх санал

Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлд заасан эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрх, эрүүл мэндээ хамгаалуулах эрх, сурч боловсрох эрхийг баталгаажуулах ач холбогдолтой тул Монгол Улсын Үндсэн хуультай нийцнэ. Түүнчлэн, хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгахгүй бөгөөд суралцагч хүүхдийн эрхийг хангах тогтолцоог бий болгох зорилготой тул Монгол Улсын олон улсын гэрээ болон бусад хуультай нийцнэ.

Сургуулийн орчны эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын тухай хуулийн төсөлтэй хамт Сургуулийн өмнөх болон ерөнхий боловсролын тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төслүүдийг боловсруулсан болно.

---oOo---